

УДК 904:623.444"652"(282.247.318-192.2)

ГРЕЦЬКА ТА СКІФСЬКА ЗБРОЯ В ОЛЬВІЙСЬКІЙ ПАНОПЛІ VI–V СТ. ДО Н. Е. (ПРОБЛЕМА ПРИЗНАЧЕННЯ)

Сергій БУЙСЬКИХ

Розглянуто проблему призначення грецької і скіфської зброї з археологічних комплексів античних пам'яток Нижнього Побужжя VI–V ст. до н. е. Використано аналіз серії унікальних графіті із зображенням воїнів у повному бойовому обладунку грецьких гоплітів і окремих видів грецького озброєння, а також знахідок предметів самої грецької зброї, що походять із розкопок Березані, Ольвії та поселень її хори. Автор доводить, що в реальних бойових обставинах грецькі колоністи застосовували суто грецьку зброю, добре знайому їм із метрополії. Зброю ж скіфських типів – озброєння супротивника, що, на відміну від грецької, переважно походить не з поселень, а з некрополів означених пам'яток, – ольвіополіти використовували тільки у поховальному обряді. Вони вкладали в це особливий, ритуально-сакральний зміст, а саме: оберега, захисту як мертвих, так і живих від душ їхніх ворогів, у повній згоді зі своїми релігійними уявленнями, пов'язаними з потойбічним світом.

Ключові слова: грецька колонізація, Нижнє Побужжя, Ольвія, VI–V ст. до н. е., грецька та скіфська зброя.

Одним із важливих напрямів дослідження греко-варварських взаємодій у Північному Причорномор'ї колонізаційної доби VI–V ст. до н. е. є вивчення знахідок предметів грецької та скіфської зброї в археологічних комплексах античних пам'яток краю цього періоду.

Проблема ця, як наріжна, постійно перебуває у центрі уваги дослідників – як скіфологів, так і антикознавців. У науковій літературі 50–60 років ХХ ст. давно був встановлений факт переважання в античних центрах Надчорноморщини не грецької, а варварської, головне – скіфської, зброї, в комплексі їх озброєння. Це дало підстави Є. Черненку розвинути тезу В. Блаватського [Блаватский, 1954, с. 66] про суттєвий вплив скіфів на розвиток військової справи еллінів у Північному Причорномор'ї вже на найраніших етапах їх взаємовідносин [Черненко, 1979]. Такий самий висновок він поширив і на Ольвію VI–V ст. до н. е. [Черненко, 1985].

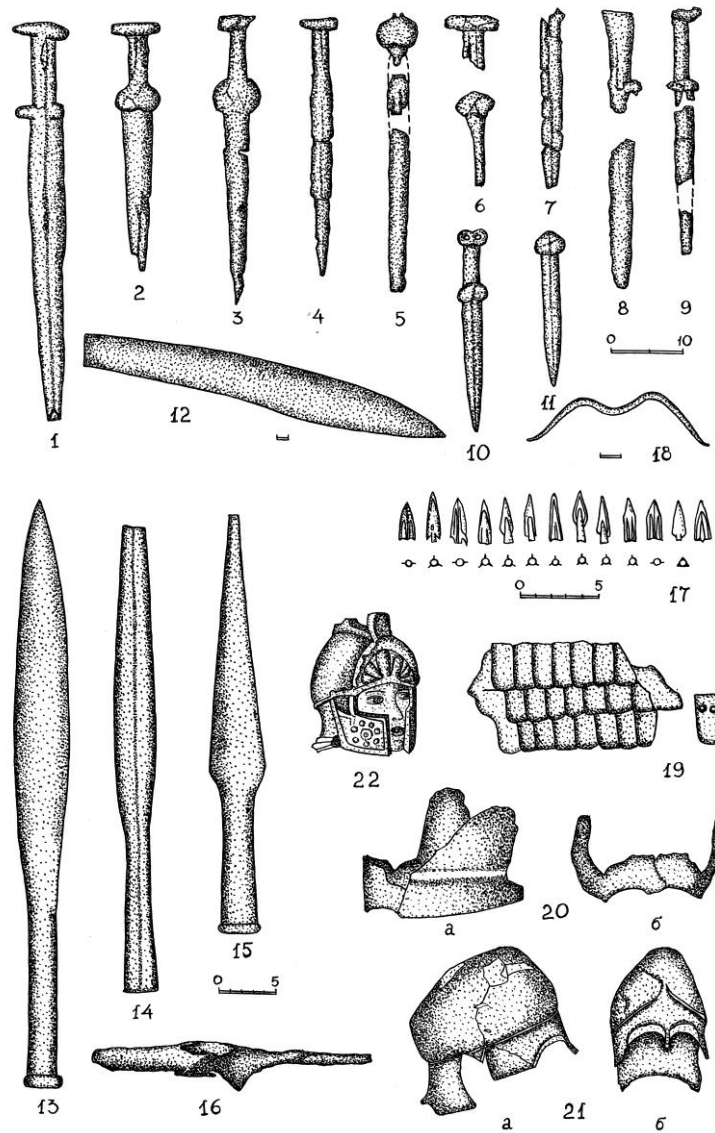


Рис. 1. Зведена таблиця грецької (1, 12, 13, 16, 18, 19, 20–22) та скіфської (2–11, 14, 15, 17) зброї з античних поселень та некрополів Нижнього Побужжя VI–V ст. до н.е. (за: Буйських, 1988).

З одного боку, дійсно, як показує номенклатурно-кількісний аналіз відомих дотепер артефактів зброї [Буйських, 1987, с. 128; Буйських, 2001, с. 516; Назаров, 1988, с. 179 сл.; 1994, с. 32; Русяєва, Назаров, 1994, с. 49;

Виноградов, 2006, с. 38] ольвійська паноплія розглянутого періоду репрезентована переважно набором суто скіфських видів зброї – мечами-акінаками, списами, дротиками, луком і стрілами.

Але звернімо увагу на той промовистий факт, що зброя скіфського типу трапляється лише (!) в матеріалах архаїчних та класичних некрополів Березані [Назаров, Соловьев, 2000, с. 157], Ольвії [Скудна, 1960, с. 60–70; 1988, с. 27–28; Козуб, 1974, с. 107–111; Черненко, 1986, с. 502; Папанова, 1993, с. 36–38; Шелехань, 2016, с. 217] та її сільської округи [Снитко, 2015, с. 129–130]. У культурному ж шарі міста і аграрних поселень хори (у т. ч. часто в житлах) добре відомі, хоча й не надто чисельні, але характерні знахідки предметів типово грецької зброї: мечів-ксіфосів і махайр, списів, шоломів, деталей панцирів, щитів тощо [Рабинович, 1941, с. 129, 134, рис. 12; Черненко, 1977; 1984; Русяева, Черненко, 1980; Доманский, Марченко, 1980, с. 37, рис. 13, 21; Крыжицкий и др., 1989, с. 67; Русяева, Назаров, 1994; Rusyaeva, Nazarov, 1995; Назаров, Соловьев, 2000; Мезенцева, 2001, с. 86 (рис. 11 а, б), 88; Черненко, Лейпунская, 2001; Виноградов, 2006, с. 33–37; Буйских, 2008, с. 41], що знаходять собі повні аналогії в синхронних комплексах бойового обладунку грецьких воїнів у метрополії.

Відносно ж невелика кількість грецької зброї з міста і поселень хори, порівняно зі скіфською з некрополів (зокрема ксіфосів з акінаками), зовсім не є об'єктивним показником її малочисельності в Ольвії [Русяева, Назаров, 1994, с. 49]. Зброя в самій Греції, а тим більш у далеких від неї новозаснованих колоніях, була дуже дороговартісною. Воїни громадянського ополчення полісів купували зброю за власний рахунок [Блаватский, 1954, с. 70]. Тому до неї ставилися дуже ощадливо і бережливо, щоб вона могла слугувати якомога довше [Поваляев, 2013, с. 381]. Зброю передавали у спадок, усіляко берегли, щоб продовжити термін її бойового використання, не позбувалися від неї навіть тоді, коли вона ставала непридатною до бою, використовуючи її окремі деталі (піхви, гарди мечів, руків'я, уламки клинків мечів, наконечників списів тощо) вторинно [Русяева, Назаров, 1994, с. 49; Папанова, 2000, с. 139; 2002, с. 281]. Через це складно очікувати на масовість знахідок у шарах Ольвії та її хори наступальної (насамперед, клинкової), а тим більш захисної зброї.

Щодо відмінності типового (мабуть, точніше етнотипового) набору зброї між античними некрополями та культурним шаром міста й інших античних поселень Нижньобузького регіону VI–V ст. до н. е. [Виноградов, 2006, с. 38], то ця особливість відзначена не тільки для Ольвії, а й для античних центрів Північного Причорномор'я загалом і,

20 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2018. Випуск 22
передовсім, для Боспору [Виноградов, 1994; 1997, с. 144; 1999, с. 156–157; 2004, с. 43, 48; Сорокина, Сударев, 2002; Грицик, 2004, с. 106; Сударев, 2005, с. 277; Кашаев, 2008; 2009, с. 217; Григорьев, 2008, с. 85; Виноградов, Горончаровский, 2009, с. 41–44].

На думку Ю. Виноградова, матеріали некрополів подають явно деформовану картину озброєння громадян північно-понтійських апойкій [Виноградов, 1996, с. 58], у т. ч. й Ольвії. Він уважає, що археологічні знахідки, які походять із поселень, повинні виразніше відображати реалії повсякденного життя колоністів, у т. ч. і їхньої військової справи, аніж речі, знайдені в похованнях. Причина цього полягає в тому, що останні відображають зв'язок з уявленнями греків не про реальну дійсність, що оточувала їх, а про потойбічний світ і тому часто-густо різні предмети з поховань мають не пряме функціональне, а символічне, суто ритуальне значення [Виноградов, 2006, с. 38]. Тобто йдеться про явище, яке умовно називається у нашій науці “археологізацією поховального інвентаря”, тобто, коли речі, які входять до його складу, стають частиною “мертвої” культури [Терпиловський, Жаров, 2014, с. 164].

У зв'язку з цим, якщо звести докупи предмети озброєння з ольвійських некрополів (тобто артефакти “мертвої культури”) та поселень (артефакти “культури живої”) VI–V ст. до н. е., виникає закономірне питання: чи не буде таке вільне, вирване з контексту, поєднання поруч скіфської та грецької зброї (рис. 1) дещо штучним і чи буде воно відображати реальну картину бойового обладунку воїнів ольвійського громадянського ополчення колонізаційної доби?

У цьому плані надзвичайно цікавим, важливим, повноцінним та високоінформативним (але досі маловикористовуваним) джерелом для встановлення особливостей військової справи Ольвії архаїчного часу є накопичені дотепер іконографічні дані, а саме *графіті* зі зображеннями грецьких воїнів та окремих предметів грецької зброї [Bujskikh, 1999; Буйських, 2001, с. 521–522]. Це джерело, на нашу думку, є найбільш автентичним і об'єктивним, тому що воно реально (можна сказати “з натури”) відображає і загальний вигляд воїна-колоніста, і те, які власне типи зброї за необхідності використовувалися ольвійським військом [Буйських, 2004, с. 48; Виноградов, 2006, с. 41]. І тут абсолютна першість буде за грецькою паноплією. Про це свідчить серія графіті VI–V ст. до н. е. з розкопок Березані, Ольвії та Бейкушського поселення. Наводимо їх опис.

Наприклад, графіті 3-ї чверті VI ст. до н. е. з Бейкушу (рис. 2, 1) подає нам зображення озброєного воїна, що прямує ліворуч [Буйських, 2001а, с. 38–39, рис. 3, 11; 2008; Bujskikh, 2006, s. 140, Taf. 35, 1; 36, 1;

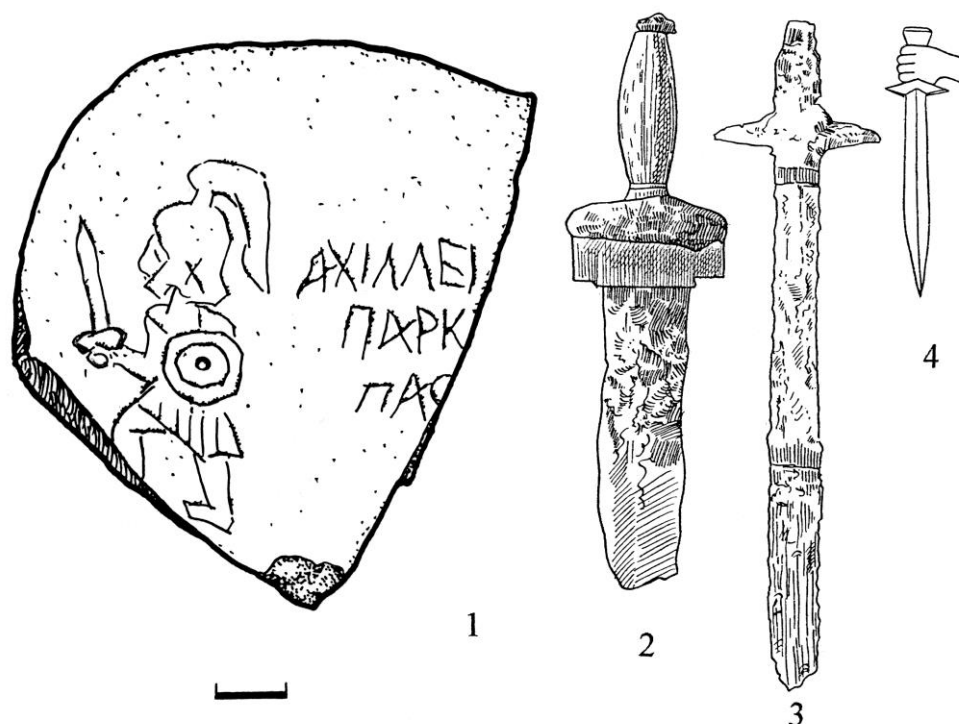


Рис. 2. Графіті з зображенням гопліта із Бейкуша (1) (за: Буйських, 2008) та аналогії до меча-ксіфоса, зображеного на ньому: Марафон (2); Британський музей (3); вазовий розпис (4) (2–4 – за: Черненко, 1977).

Буйських, 2012, с. 105, рис. 3, 11]. За ідеологічними уявленнями греків (за законом: “лівого” – “правого”) лівий поворот у магічному сенсі означає рух у бік смерті [Яйленко, 2013, с. 79], тобто зображений воїн іде на бій. Це підтверджує і зміст напису, розміщеного праворуч від фігури воїна, в якому йдеться (за Ю. Віноградовим [Буйських, 2001а, с. 38] та В. Яйленко [Яйленко, 2013, с. 79; 2015, с. 106]) про прохання до Ахілла відвести якусь напасть, біду, вочевидь, військову загрозу. Бойове наголов’я воїна – це напівсферичний шолом, найімовірніше, коринфського типу [Kukahn, 1936, s. 34 ff.; Gamber, 1978, s. 274, Abb. N 286–287; Pflug, 1988, s. 65 ff] з кулястою калоттою, широкими нащічками, наносником та високим, пишним лофосом, укріпленим втулкою на тульї. У правій руці воїн тримає спрямований догори меч, який найбільше нагадує дволезовий меч-ксіфос відомої класичної форми. Він має цілковиті аналогії (рис. 2, 2–4) у відомих зразках із метрополії [Черненко, 1977, с. 125, рис. 6; Gamber, 1978, s. 280, Abb. N 295; Anderson, 1991, p. 26–29].

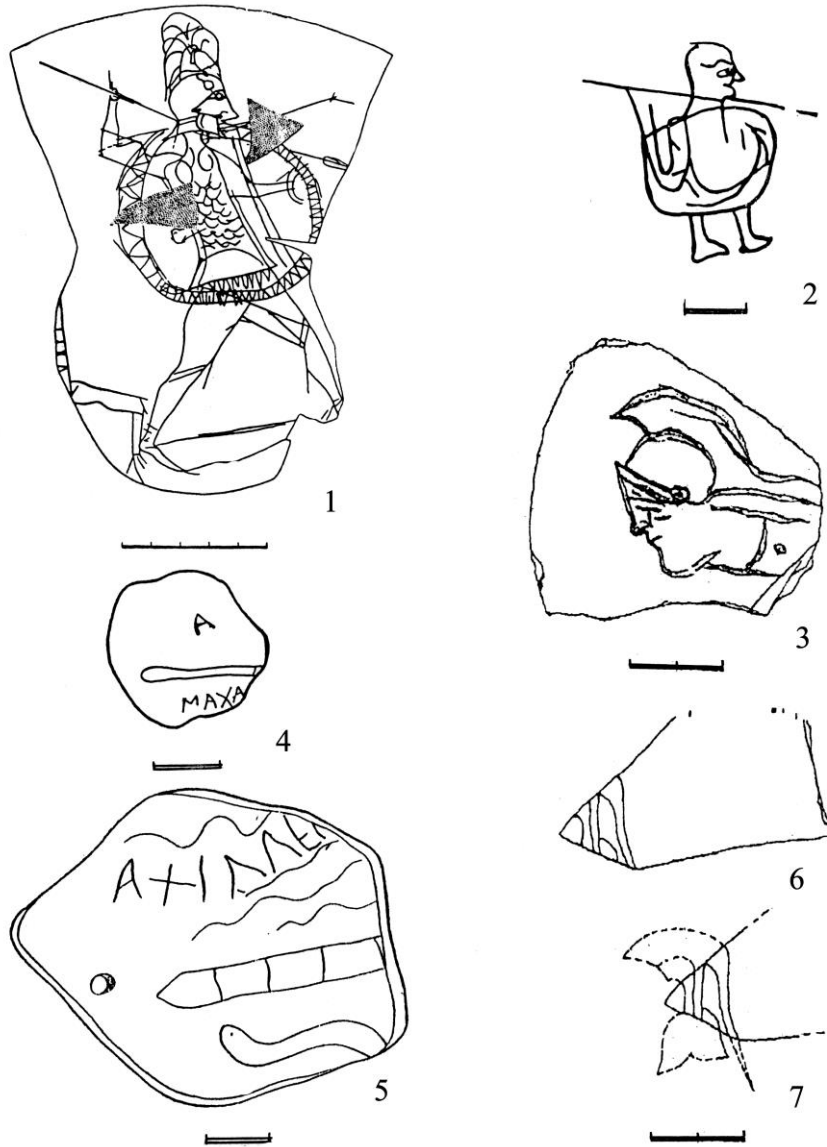


Рис. 3. Графіті VI–V ст. до н.е. з зображенням воїнів-гоплітів із Нижнього Побужжя (1–3) та деталей їх озброєння (4–7) : 1 – за: Лапін, 1961; 2 – за: Яйленко, 1982; 3, 6, 7 – за: Назаров, Крапивина, 1997; 4, 5 – за: Русяєва, 1971, 1979.

Двома лініями, що проведені через праве плече і ліве передпліччя фігури, показана перев'язь (портупея) для меча або ж складки екзоміди, яку воїн одягав під панцир. Лівою рукою він притискає до себе круглий,

т. зв. аргівський щит або гоплон [Anderson, 1991, p. 15], який зазвичай мав у діаметрі 70–100 см і захищав корпус воїна від підборіддя до колін. Панцир різьбяр детально не проробив. Достатньо натурально показаний лише птерикс – шкіряні пластини у вигляді фестонів, що кріпилися до торакомакусу і прикривали стегна воїна [Hagemann, 1919, s. 22].

Незважаючи на те, що порівняно з типовим комплектом військового спорядження важкоозброєного грецького воїна цього часу [Anderson, 1991, p. 15–17], набір озброєння на бейкушському графіті не зовсім повний (відсутні спис та кнеміди), загалом можна зробити висновок, що перед нами зображення грецького воїна-гопліта [Буйських, 2001а, с. 38; 2004, с. 48; 2008, с. 38; Bujskich, 2006, s. 140]. Із такою нашою інтерпретацією графіті погодилися й інші фахівці [Виноградов, 2006, с. 42; Шауб, 2007, с. 166; Яйленко, 2013, с. 79, прим. 156; 2017, с. 106, прим. 198].

Наступне графіті 1-ї чверті VI ст. до н. е. (рис. 3, 1) походить із розкопок Березані [Лапін, 1961, с. 43]. На ньому представлений гопліт із повним набором необхідного захисного і наступального озброєння: щит, панцир, шолом, кнеміди, спис і меч [Назаров, Назарчук, 1998; Буйських, 2001, с. 521–522; Виноградов, 2006, с. 42–43]. В. Лапін уважав, що це графіті показує батальну трифігурну сцену, яка повна “виразної експресії і динаміки”, що свідчить про руку досвідченого майстра-різьбяра [Лапін, 1961, с. 47]. Насправді ж добре збереглося зображення лише одного бійця, який атакує супротивника довгим списом (із широким листоподібним наконечником), що був головною зброєю грецьких гоплітів [Anderson, 1991, p. 25]. Окрім списа, воїн озброєний і мечем-ксіфосом, що показаний у піхвах, підвішений, як і було прийнято, зліва. У нижній частині піхов помітна округла бутероль, характерна для піхов грецьких ксіфосів [Черненко, 1977, с. 120–121].

Шолом на голові воїна коринфського [Назаров, Назарчук, 1998, с. 15] або халкідського [Виноградов, 2006, с. 44] типу¹, прикрашений лофосом дещо іншої форми, ніж бейкушський. Він укріплений тут не на тульї, а на гребені шолому. Панцир, зображений на графіті, – набірний, пластинчастий. На відміну від існуючої думки [Русяєва, Черненко, 1980, с. 100–101; Черненко, 1985, с. 82; 1986, с. 500; Виноградов, 2006, с. 45–46], що набірні пластинчасті (або лускаті) панцирі характерні тільки для скіфів Північного Причорномор'я і Греція їх не знала, варто зазначити,

¹ На нашу думку, цей шолом все таки більше нагадує коринфський [Gamber, 1978, s. 274, abb. N 286–287], аніж халкідський [Gamber, 1978, s. 279, abb. 294] тип бойового наголов'я.

що, навпаки, такі панцирі були там добре відомі і їх широко використовували нарівні зі суцільнометалевими кірасами [Hagemann, 1919, s. 64; Блаватский, 1954, с. 46, Palmer, 1962, р. 87, fig. 75; Johansen, 1967, р. 207 (fig. 86), 211 (fig. 89); King, 1987, s. 8, fig. 2; Woodford, 1993, р. 32, fig. 23]. Щит у руках березанського вояка – великий, округлий, “аргівський”, типовий для озброєння гоплітів [Anderson, 1991, р. 26]. Зображений він із внутрішнього боку – з руків’ям і скобою, що зазвичай фіксувала руку воїна трохи нижче ліктя.

На ногах воїна з аналізованого графіті одягнені поножі (кнеміди), що захищали гомілку від стопи до коліна [Hagemann, 1919, s. 134–136; Snodgrass, 1999, fig. 27]. До речі, зображення кнемід на цьому графіті є найдавнішим свідченням використання цього виду захисного обладунку в Північному Причорномор’ї [Назаров, Назарчук, 1998, с. 15]. Наголосимо, що це графіті є надзвичайно інформативним у межах вирішення проблеми, яку розглянуто у цій статті.

Далі про ще одне, щоправда дуже схематичне графіті 3-ї чверті VI ст. до н. е. з Березані [Яйленко, 1982, с. 219 (рис. 1, 19), 268–269]. Воно (рис. 3, 2) подає зображення воїна [Назаров, Назарчук, 1998, с. 15–16] в шоломі аттичного типу [Gamber, 1978, s. 279, abb. N 293] без лофоса з круглим щитом у лівій руці і занесеним для удару списом у правій. Відзначимо, що вістря списа різьбяр прокреслив більш тонкою лінією порівняно з древком.

Графіті кінця VI – початку V ст. до н. е. з розкопок Ольвії (рис. 3, 3) репрезентує профільне зображення голови воїна у шоломі, витягнутої вперед [Назаров, Крапивина, 1997, с. 149]. Шолом напівсферичної форми показаний без нащічників і напотиличників. Він увінчаний пишним лофосом (закріпленим на гребені), що спускається на спину воїна. Фронтальна частина шолома декорована гострим ребром і волотами по боках. Загалом шолом близький до групи аттичних бойових воїнських головних уборів [Gamber, 1978, s. 279, abb. N 293].

Наступні графіті подають зображення окремих видів грецької наступальної та захисної зброї. Два графіті з Бейкушу репрезентують клинкову зброю. На одному з них (рис. 3, 4) – кінця VI – початку V ст. до н. е. – зображений довгий, трохи вигнутий меч, під яким прокреслено слово МАХА, що автор розкопок реконструює як МАХА[ІРА], тобто “махайра” [Русяєва, 1971, с. 23, рис. 1; 1979, с. 129]². Це грецький меч

² Як бачимо, Ю. Віноградов помиляється, стверджуючи, що “археологи поки ще не знайшли графіті з зображенням махайри” [Виноградов, 2006, с. 46]. Не можна погодитися з ним і в тому, що звичай покладати зброю в могили не

однолезового типу, відомий у Греції з другої половини VI ст. до н. е. [Виноградов, 2006, с. 37]. З інтерпретацією А. Русяєвої повністю погодився В. Яйленко [Яйленко, 2013, с. 79; 2017, с. 106]. Її підтверджують і реальні знахідки мечів-махайр у метрополії [Gamber, 1978, s. 280, abb. 295; Parović-Pešikan, 1982, taf. I, grupe 1a, 1–2; Kurtz, 1991, p. 217 (fig. 4, 5), 222 (fig. 12a); Anderson, 1991, p. 26–29].

Друге графіті початку V ст. до н. е. з Бейкушу (рис. 3, 5) [Русяєва, 1971, с. 25; 1979, с. 129] подає зображення меча іншого типу, з прямим, вочевидь, дволезовим клинком, тобто ксіфоса, можливо, показаного у шкіряних піхвах.

Нарешті, графіті кінця VI – початку V ст. до н. е. з Березані [Назаров, Крапивина, 1997, с. 148–150] дає зображення частини лофоса (рис. 3, 6, 7) з високою втулкою, що зазвичай увінчував шоломи гоплітів, а також частину тульї шолома, зображеної ззаду. Подібні лофоси у цей час прикрашали грецькі шоломи як коринфського [Pflug, 1988, s. 65ff.], так і аттичного [Gamber, 1978, s. 279, abb. N 293] типів.

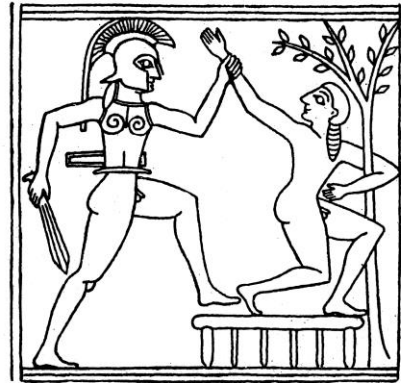
Як аналогії для зображувальних мотивів, використаних у розглянутих графіті, з безмежного іконографічного фонду зображень грецьких воїнів на пам'ятках давньогрецького мистецтва VI–V ст. до н. е., наведемо тут лише декілька характерних зображень гоплітів архаїчного часу та їх озброєння в грецькій пластиці (рис. 4, 1, 2) та вазописі (рис. 4, 3, 4). Перші дві позиції [Gamber, 1978, s. 272, abb. N 283; Kunze, 1950, s. 140ff, taff. 5, 1b] слугують аналогіями бейкушському графіті; третя становить аналог бойовому строю березанського воїна [Hagemann, 1919, s. 4, abb. 5], а четверта (рис. 4, 4) репрезентує основні складові загального комплексу (відсутній лише щит) озброєння гоплітів архаїчної доби [Snodgrass, 1999, fig. 28].

Отже, розглянуті графіті, що зображують воїнів-гоплітів та окремі деталі їх озброєння, дають змогу з достатньою мірою вірогідності реконструювати весь набір як наступальної (спис, мечі – ксіфос, махайра), так і захисної (круглий “аргівський” щит, шоломи коринфського та аттичного типів, панцир, кнеміди) зброї ольвіополітів у VI–V ст. до н. е.

застосовували у поховальній обрядовості характеризованого часу в метрополії [Виноградов, 1997, с. 144]. Навпаки, він був там добре відомий [Папанова, 2000, с. 139; 2002, с. 281] і в багатьох полісах набув поширення і в архаїчну, і в класичну епохи [Поваляев, 2013, с. 380].



1



2



3



4

Рис. 4. Зображення гоплітів (1–3) та їх озброєння (4) в грецькій пластиці (1–2) та вазопісі (3–4) архаїчної доби: 1 – за: Gamber, 1978; 2 – за: Kunze, 1950; 3 – за: Hagemann, 1919; 4 – за: Snodgrass, 1999.

Поряд зі знахідками предметів грецького озброєння на території Ольвійської держави вони, беззаперечно, відображають “реалії військової справи ольвіополітів” [Виноградов, 2006, с. 41] і свідчать про наявність у



Рис. 5. Ольвійський гопліт. Реконструкція Р. Кашина (за: Виноградов, 2006).

складі громадянського полісного ополчення, як і в метрополії, його головної сили – важкої піхоти [Anderson, 1991, р. 15–16], тобто гоплітів (рис. 5).

Усе це переконує нас у тому, щоб приєднатися до думки тих дослідників військової справи античних держав Північного Причорномор'я загалом [Блаватский, 1954, с. 74, 85; Козуб, 1971, с. 445; Петерс, 1984, с. 187] і Ольвії зокрема [Русяева, Назаров, 1994, с. 51;

28 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2018. Випуск 22
Виноградов, 2006, с. 27], які вважають, що на ранньому етапі їх військо мистецтво і зброя мали типово грецький характер. Іншими словами, ополчення громадян Ольвії архаїчного часу було оснащено й озброєне так само, як і полісні військові формування в метрополії. А це означає, що іонійські переселенці перенесли з собою в Нижнє Побужжя весь комплекс необхідного озброєння, а отже і пов'язаних із ним тактичних принципів, що склалися на момент початку колонізації ще в метрополії [Русяєва, Назаров, 1994, с. 51; Буйських, 2004, с. 49].

Насамкінець, повертаючись до теми неспівпадіння або, за Ю. Виноградовим, “парадоксальної різниці” [Виноградов, 2006, с. 38] у знахідках зброї з античних некрополів та поселень Надчорноморщини аналізованого часу, зауважимо, що, на нашу думку, цю дилему вдалося розв'язати В. Папановій в її працях щодо семантичної ролі зброї в античних похованнях.

Як переконливо показала дослідниця [Папанова, 2000, с. 142; 2002, с. 280–283] варварську зброю – озброєння супротивника – в грецьких могилах розміщували умисно, з метою оберега, вкладаючи в це особливий ритуально-сакральний зміст. Він мав на меті захист світу живих від світу померлих та душ небіжчиків від душ їх ворогів у загробному житті. Отже, ця обставина, а також новітні розробки М. Сударева по грецькому поховальному обряду боспорських некрополів [Сударев, 2005]³ та І. Поваляєва про зброю в грецьких некрополях загалом [Поваляев, 2013] повністю підтверджують висновок В. Скуднової про те, що ольвійські поховання зі скіфською зброєю належать не скіфам, а грецькому населенню міста [Скуднова, 1960, с. 72].

Тепер достатньо впевнено можна стверджувати, що у Північному Причорномор'ї варварська зброя в грецькому поховальному контексті мала своє особливе ритуально-символічне значення в уявленнях греків (зокрема, ольвіополітів), що безпосередньо були пов'язані з вельми делікатною сферою потойбічного життя [Виноградов, 2006, с. 38; Виноградов, Горончаровский, 2009, с. 44; Снитко, 2015, с. 150]. Відтак, іонійські колоністи архаїчної доби у Нижньому Побужжі (і, вірогідно, у всьому Північному Причорномор'ї) використовували зброю скіфських типів здебільшого в якості предмета поховального обряду. В реальних же бойових обставинах вони, найімовірніше, застосовували суто грецьку зброю, віддаючи їй перевагу як більш знайомій, надійній і добре

³ Кінцевий висновок дослідження М. Сударева дуже актуальний і важливий: “Якщо ми некрополь відносимо до грецьких, то і поховання зі зброєю в ньому ми в цілому повинні відносити до еллінських” [Сударев, 2005, с. 280].

опанованій ними ще в метрополії [Виноградов, 1996, с. 58; 1999, с. 158; 2006, с. 138; Папанова, 2002, с. 283; Буйских, 2004, с. 48–49; Снитко, 2015, с. 130]. До речі, В. Григор'єв знахідки грецьких мечів на території античних поселень Північного Причорномор'я не без підстав вважає прямим свідченням військових зіткнень греків із варварами [Григорьев, 2008, с. 87].

Отже, археологічні матеріали поселень, а також іконографічні дані, суттєво коригують картину озброєння Ольвії (і, вочевидь, усіх північнопонтійських апойкій) у VI–V ст. до н. е., порівняно з тією, яку, на перший погляд, змальовують некрополі. Розглянуті джерела надають більш об'єктивні свідчення щодо конкретного цільового призначення грецької і скіфської зброї у північнопонтійських античних центрах у цей час, що само по собі є дуже цікавою особливістю колонізаційного процесу в регіоні загалом і греко-варварських взаємин зокрема.

На завершення зазначимо, що в плані нового аспекту у питанні, яке ми розглядали, дуже цікавою є думка М. Поваляєва щодо того, що поховання зі зброєю у некрополях античних держав Надчорноморщини VI–V ст. до н. е., так само, як в олігархічних і консервативних областях Балканської Греції, свідчать про тенденції до олігархічного устрою північнопричорноморських полісів у цей період [Поваляев, 2013, с. 382] Але заявлена ним проблема вже виходить за межі цієї роботи і потребує окремого спеціального дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Блаватский В. Д. *Очерки военного дела в античных государствах Северного Причерноморья*. Москва, 1954.
2. Буйских С. Б. “Оружие”. *Культура населения Ольвии и ее округи в архаическое время*. Киев, 1987. 127–131.
3. Буйских С. Б. “Військова справа античних держав Північного Причорномор'я”. *Історія української культури у п'яти томах, т. 1*. Київ, 2001. 516–527.
4. Буйских С. Б. “Исследование святилища Ахилла на Бейкушском мысу (предварительные итоги)”. *Херсонесский сборник XI (2001а)*: 34–43.
5. Буйских С. Б. “Ольвия и варвары в VI–V ст. до н. э. (некоторые источниковедческие аспекты проблемы)”. *Старожитності Степового Причорномор'я і Криму XI (2004)*: 46–50.
6. Буйских С. Б. “Бейкушское граффити с изображением гоплита (проблемы интерпретации)”. *Боспорские чтения XI (2008)*: 37–42.

- 30 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2018. Випуск 22
7. Буйских С. Б. “Культові комплекси, обряди та інвентар Бейкушського святилища Ахілла”. *Наукові студії. Історико-краєзнавчий музей м. Винники* 5 (2012): 97–105.
 8. Виноградов Ю. А. “О находках оружия на городище Мирмекий”. *Международные отношения в бассейне Черного моря в древности и средние века. Тезисы докладов VIII международной конференции*. Ростов-на-Дону, 1996. 57–58.
 9. Виноградов Ю. А. “Новые находки оружия на городище Мирмекий”. *Памятники старины: концепции, открытия, версии, т. I*. Санкт-Петербург-Псков, 1997. 141–146.
 10. Виноградов Ю. А. “Обломок махайры из Мирмекия”. *Археология и история Боспора III* (1999): 153–160.
 11. Виноградов Ю. А. “Там закололся Митридат...”. *Военная история Боспора Киммерийского в доримскую эпоху (VI–I вв. до н. э.)*. Санкт-Петербург, 2004.
 12. Виноградов Ю. А. *Счастливый город в войне. Военная история Ольвии Понтийской (VI в. до н. э. – IV в. н. э.)*. Санкт-Петербург, 2006.
 13. Виноградов Ю. А., Горончаровский В. А. *Военная история и военное дело Боспора Киммерийского (VI в. до н. э. – середина III в. н. э.)*. Санкт-Петербург, 2009.
 14. Григорьев Д. В. “Находки мечей на территории античных поселений Северного Причерноморья”. *Боспорские чтения IX* (2008): 84–87.
 15. Грицик Е. В. “Находки предметов вооружения на поселении Вышестеблеивская-11”. *Боспорские чтения V* (2004): 104–108.
 16. Доманский Я. В., Марченко К. К. “Поселение ольвийской хоры Козырка-2”. *Археологический сборник Государственного Эрмитажа* 21 (1980): 20–38.
 17. Кашаев С. В. *Некрополь Ольвии V–IV ст. до н. е.* Київ, 1974.
 18. Кашаев С. В. “Погребения с оружием в некрополе Артющенко-2”. *Боспорские чтения IX* (2008): 128–135.
 19. Кашаев С. В. “Некрополь Артющенко-2”. *Боспорские исследования XXII* (2009): 188–267.
 20. Козуб Ю. І. “Зброя”. *Археологія Української РСР у трьох томах, т. II*. Київ, 1971. 444–455.
 21. Крыжицкий С. Д., Буйских С. Б., Бураков А. В., Отрешко В. М. *Сельская округа Ольвии*. Киев, 1989.
 22. Лапин В. В. “Раскопки поселения на острове Березань 1960 г.”. *Краткие сообщения Института археологии АН УССР* 11 (1961): 43–52.
 23. Мезенцева І. В. “Вироби з кістки в колекції Національного музею історії України з розкопок Ольвії 1935–1940 рр.” *Ольвія та античний світ*. Київ, 2001. 85–89.

24. Назаров В. В. “Новые находки наконечников стрел из архаических поселений Нижнего Побужья”. *Античные древности Северного Причерноморья*. Киев, 1988. 179–183.
25. Назаров В. В. “Вооружение нижнебугских эллинов и варварские влияния”. *Международные отношения в бассейне Черного моря в древности и в средние века. Тезисы докладов VII международной конференции*. Ростов-на-Дону, 1994. 32–33.
26. Назаров В. В., Крапивина В. В. “Находки граффити с изображением воинов в Нижнем Побужье”. *Никоний и античный мир Северного Причерноморья*. Одесса, 1997. 147–152.
27. Назаров В. В., Назарчук В. И. “Два березанских граффити с изображением воинов”. *BORYSTHENIKA. Тезисы чтений памяти В. В. Лапина*. Киев, 1998. 14–16.
28. Назаров В. В., Соловьев С. Л. “Оружие архаической Березани”. *Античное Причерноморье*. Санкт-Петербург, 2000. 156–165.
29. Папанова В. А. *Некрополь Ольвии*. Бердянск, 1993.
30. Папанова В. А. “О символике оружия в античной мифологии”. *Актуальні питання слов'янської філології* 5 (2000): 139–143.
31. Папанова В. А. “Символика оружия в античных погребениях”. *Боспорский феномен, часть 2*. Санкт-Петербург, 2002. 279–285.
32. Петерс Б. Г. “Военное дело”. *Античные государства Северного Причерноморья*. Москва, 1984. 187–197.
33. Поваляев Н. “Погребения с оружием как исторический источник”. *Боспорские чтения XIV* (2013): 376–383.
34. Рабинович Б. З. “Шлемы скифского периода”. *Труды отдела истории первобытной культуры Государственного Эрмитажа, т. 1*. Ленинград, 1941. 99–171.
35. Русяева А. С. “Культові предмети з поселення Бейкуш поблизу о-ва Березань”. *Археологія* 2 (1971): 22–29.
36. Русяева А. С. *Земледельческие культы в Ольвии догетского времени*. Киев, 1979.
37. Русяева А. С., Назаров В. В. “Фрагменты щита из Ольвии”. *Вестник древней истории* 1 (1994): 45–53.
38. Русяева А. С., Черненко Е. В. “Новые находки оружия из Ольвии”. *Исследования по античной археологии Северного Причерноморья*. Киев, 1980. 99–104.
39. Скуднава В. М. “Погребения с оружием из архаического некрополя Ольвии”. *Записки Одесского археологического общества I* (1960): 60–74.
40. Скуднава В. М. *Архаический некрополь Ольвии*. Ленинград, 1988.
41. Снитко І. О. *Давньогрецькі некрополі хори Ольвії VI–III ст. до н. е.* Київ, 2015.

- 32 ISSN 2078-6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2018. Випуск 22
42. Сорокина Н. П., Сударев Н. И. “Оружие из некрополя Кеп”. *Древности Боспора* 5 (2002): 234–240.
43. Сударев Н. И. “К вопросу об этнической принадлежности погребений с оружием из боспорских некрополей VI–III вв. до н. э.”. *Боспорские чтения VI* (2005): 275–283.
44. Терпиловський Р., Жаров Г. “Мутинський могильник”. *Наукові студії. Історико-краєзнавчий музей м. Винники* 7 (2014): 159–172.
45. Черненко Е. В. “Ножны греческого меча из Ольвии”. *Скифы и сарматы*. Киев, 1977. 120–127.
46. Черненко Е. В. “О влиянии военного дела скифов на военное дело античных колоний Северного Причерноморья”. *Проблемы греческой колонизации Северного и Восточного Причерноморья*. Тбилиси, 1979. 185–186.
47. Черненко Е. В. “Деталь ножен ксифоса из Ольвии”. *Античная культура Северного Причерноморья*. Киев, 1984. 174–178.
48. Черненко Е. В. “Оружие Ольвии VI–V вв. до н. э.”. *Проблемы исследования Ольвии. Тезисы докладов семинара*. Парутино, 1985. 81–82.
49. Черненко Е. В. “Вооружение”. *Археология Украинской ССР в 3-х томах, т. 2*. Киев, 1986. 498–504.
50. Черненко Е. В., Лейпунская Н. А. “Железный шлем из Ольвии”. *Ольвия та античний світ*. Київ, 2001. 142–143.
51. Шауб И. Ю. *Миф, культ, ритуал в Северном Причерноморье (VII–IV вв. до н. э.)*. Санкт-Петербург, 2007.
52. Шелехань О. В. “Хронологія мечів та кинджалів Скіфського Лісостепу”. *Наукові студії. Історико-краєзнавчий музей м. Винники* 9 (2016): 213–234.
53. Яйленко В. П. *Греческая колонизация VII–III вв. до н. э.* Москва, 1982.
54. Яйленко В. П. *Очерки этнической, политической и культурной истории Скифии*. Москва, 2013.
55. Яйленко В. П. *История и эпиграфика Ольвии, Херсонеса и Боспора*. Москва, 2017.
56. Anderson J. K. “Hoplite Weapons and Offensive Arms”. *Hoplites: The Classical Greek Battle Experience*. London-New York, 1991. 15–38.
57. Bujskikh S. B. “The Armament of Greek Colonists in the Lower Bug Region in the 6-th – 5-th cents BC”. *European Association of Archaeologists, 5-th Annual Meeting*. Bournemouth, 1999. 149–150.
58. Bujskikh S. B. “Kap Bejkuš – Kap des Achilleus: eine Kultstätte des göttlichen Heros im Mündungsgebiet des Bug”. *Internationale Archäologie*. 94 (2006): 111–153.
59. Gamber O. *Waffe und Rüstung Eurasien. Frühzeit und Antike*. Braunschweig, 1978.

60. Hagemann A. *Griechische Panzerung. Teil I: Metallharnisch*. Leipzig-Berlin, 1919.
61. Johansen K. F. *The Iliad in Early Greek Art*. Copenhagen, 1967.
62. King C. K. *Achilles*. Berkeley-Los Angeles-London, 1987.
63. Kukahn E. *Der griechische Helm*. Marburg-Lahn, 1936.
64. Kunze E. *Archaische Schildbänder*. Berlin, 1950.
65. Kurtz W. S. “Sobre el origin de la falcata”. *Internationale Archäologie* 1 (1991): 201–224.
66. Palmer H. *Greek Gods & Heroes*. Boston, 1962.
67. Parovič-Pešikan M. “Grčka mahajra i problem krivih mačeva”. *Godišnjak Akademija Nauka i Umetnosti Bosne i Hercegovine XX* (1982): 25–51.
68. Pflug H. “Korinthische Helme”. *Antike Helme*. Mainz, 1988. 65–106.
69. Rusaeva A. S., Nazarov V. V. “A Shield Fragment from Olbia”. *Ancient Civilizations from Scythia to Siberia, vol. II*. Leiden-New York, 1995. 251–260.
70. Snodgrass A. M. *Arms and Armor of the Greeks*. Baltimore-London, 1999.
71. Woodford S. *The Trojan War in Ancient Art*. London, 1993.

REFERENCES

- Blavatskiy V. *Ocherki voennogo dela v antichnykh gosudarstvakh Severnogo Prichernomoria*. Moskva, 1954. (in Russian).
- Buyskikh S. “Oruzhie”. *Kultura naseleniya Olvii i ee okrugy v arkhaischeskoe vremia*. Kiev, 1987. 127–131. (in Russian).
- Buiskykh S. “Viiskova sprava antychnykh derzhav Pivnichnoho Prychornomoria”. *Istoriia ukrainskoi kultury u piaty tomakh, t. 1*. Kyiv, 2001. 516–527. (in Ukrainian).
- Buyskikh S. “Issledovanie svyatilischa Ahilla na Beykushskom mysu (predvaritelnyie itogi)”. *Khersonesskiy sbornik XI* (2001a): 34–43. (in Russian).
- Buyskikh S. “Olvia i varvary v VI–V st. do n. e. (nekotoryie istochnikovedcheskie aspekty problemy)”. *Starozhytnosti Stepovoho Prychornomoria i Krymu XI* (2004): 46–50. (in Russian).
- Buyskikh S. “Beikushskoe graffiti s izobrazheniem goplita (problemy interpretatsii)”. *Bosporskie chteniya XI* (2008): 37–42. (in Russian).
- Buiskykh S. “Kultovi komplekxy, obriady ta inventar Beikushskoho sviatylyshcha Akhilla”. *Naukovi studii 5* (2012): 97–105. (in Ukrainian).
- Vinogradov Y. “O nahodkakh oruzhiya na gorodishche Mirmekiy”. *Mezhdunarodnyie otnosheniya v basseine Chernogo moria v drevnosti i srednie veka. Tezisy dokladov VIII mezhdunarodnoi konferentsii*. Rostov-na-Donu, 1996. 57–58. (in Russian).

- 34 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2018. Випуск 22
- Vinogradov Y. “Novyye nakhodki oruzhiya na gorodishche Mirmekiy”. *Pamyatniki stariny: kontseptsii, otkrytiya, versii, t. I*. Sankt-Peterburg-Pskov, 1997. 141–146. (in Russian).
- Vinogradov Y. “Oblomok mahairy iz Mirmekiya”. *Arkheologiya i istoria Bospora III* (1999): 153–160. (in Russian).
- Vinogradov Y. “*Tam zakololsia Mitridat...*”. *Voennaia istoria Bospora Kimmeriyskogo v dorimskuiu epokhu (VI–I vv. do n. e.)*. Sankt-Peterburg, 2004.
- Vinogradov Y. *Schastlivyi gorod v voine. Voennaia istoria Olvii Pontiyskoi (VI v. do n. e. – IV v. n. e.)*. Sankt-Peterburg, 2006. (in Russian).
- Vinogradov Y., Goroncharovskiy V. *Voennaia istoria i voennoe delo Bospora Kimmeriyskogo (VI v. do n. e. – seredina III v. n. e.)*. Sankt-Peterburg, 2009. (in Russian).
- Grigorev D. V. “Nakhodki mechei na territorii antichnykh poseleniy Severnogo Prichernomoria”. *Bosporskie chteniya IX* (2008): 84–87. (in Russian).
- Gritsik E. V. “Nakhodki predmetov vooruzheniya na poselenii Vyshestebleivskaya-11”. *Bosporskie chteniya V* (2004): 104–108. (in Russian).
- Domanskiy Ya. V., Marchenko K. K. “Poselenie olviyskoi khory Kozyrka-2”. *Arkheologicheskii sbornik Gosudarstvennogo Ermitazha 21* (1980): 20–38. (in Russian).
- Kashaev S. V. *Nekropol Olvii V–IV st. do n. e.* Kyiv, 1974. (in Ukrainian).
- Kashaev S. V. “Pogrebeniya s oruzhiem v nekropole Artyushchenko-2”. *Bosporskie chteniya IX* (2008): 128–135. (in Russian).
- Kashaev S. V. “Nekropol Artyushchenko-2”. *Bosporskie issledovaniya XXII* (2009): 188–267. (in Russian).
- Kozub Yu. I. “Zbroia”. *Arkheolohiia Ukrainskoi RSR u trokh tomakh, t. II*. Kyiv, 1971. 444–455. (in Ukrainian).
- Kryzhytskiy S. D., Buyskikh S. B., Burakov A. V., Otreshko V. M. *Selskaia okruga Olvii*. Kiev, 1989. (in Russian).
- Lapin V. V. “Raskopki poselenia na ostrove Berezan 1960 g.” *Kratkie soobshchenia Instituta arkheologii AN USSR 11* (1961): 43–52. (in Russian).
- Mezentseva I. V. “Vyroby z kistky v kolektsii Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy z rozkopok Olvii 1935–1940 rr.” *Olviia ta antychnyi svit*. Kyiv, 2001. 85–89. (in Ukrainian).
- Nazarov V. V. “Novye nakhodki nakonechnikov strel iz arkhaiskikh poseleniy Nizhnego Pobuzhia”. *Antichnye drevnosti Severnogo Prichernomoria*. Kiev, 1988. 179–183. (in Russian).
- Nazarov V. V. “Vooruzhenie nizhnebugskikh ellinov i varvarskie vliyaniya”. *Mezhdunarodnye otnosheniya v basseine Chernogo moria v drevnosti i v srednie veka. Tezisy dokladov VII mezhdunarodnoi konferentsii*. Rostov-na-Donu, 1994. 32–33. (in Russian).

- Nazarov V. V., Krapivina V. V. “Nakhodki graffiti s izobrazheniem voynov v Nizhnem Pobuzhie”. *Nikoniy i antichnyi mir Severnogo Prichernomoria*. Odessa, 1997. 147–152. (in Russian).
- Nazarov V. V., Nazarchuk V. Y. “Dva berezanskikh graffiti s izobrazheniem voynov”. *BORYSTHENIKA. Tezysy chteniy pamiati V. V. Lapina*. Kiev, 1998. 14–16. (in Russian).
- Nazarov V. V., Soloviev S. L. “Oruzhie arkhaiskoi Berezani”. *Antichnoe Prichernomorie*. Sankt-Peterburg, 2000. 156–165. (in Russian).
- Papanova V. A. *Nekropol Olvii*. Berdiansk, 1993. (in Russian).
- Papanova V. A. “O simvolike oruzhiya v antichnoi mifologii”. *Aktualni pytannia slovianskoi filologii* 5 (2000): 139–143. (in Russian).
- Papanova V. A. “Simvolika oruzhiya v antichnykh pogrebeniyakh”. *Bosporskiy fenomen, chast 2*. Sankt-Peterburg, 2002. 279–285. (in Russian).
- Peters B. H. “Voennoe delo”. *Antichnye gosudarstva Severnogo Prichernomoria*. Moskva, 1984. 187–197. (in Russian).
- Povaliaev N. “Pogrebeniya s oruzhiem kak istoricheskiy istochnik”. *Bosporskie chteniya XIV* (2013): 376–383. (in Russian).
- Rabinovich B. Z. “Shlemy skifskogo perioda”. *Trudy otdela istorii pervobytnoi kultury Gosudarstvennogo Ermitazha, t. 1*. Leningrad, 1941. 99–171. (in Russian).
- Rusiaeva A. S. “Kultovi predmety z poselennia Beikush poblyzu o-va Berezan”. *Arkheolohiia* 2 (1971): 22–29. (in Ukrainian).
- Rusiaeva A. S. *Zemledelcheskie kul'ty v Olvii dogetsckogo vremeni*. Kiev, 1979. (in Russian).
- Rusiaeva A. S., Nazarov V. V. “Fragmenty shchita iz Olvii”. *Vestnik drevnei istorii* 1 (1994): 45–53. (in Russian).
- Rusiaeva A. S., Chernenko E. V. “Novye nakhodki oruzhiya iz Olvii”. *Issledovania po antichnoi arkheologii Severnogo Prichernomoria*. Kiev, 1980. 99–104. (in Russian).
- Skudnova V. M. “Pogrebenia s oruzhiem iz arkhaiskogo nekropolia Olvii”. *Zapiski Odesskogo arkheologicheskogo obshchestva* I (1960): 60–74. (in Russian).
- Skudnova V. M. *Arkhaicheskii nekropol Olvii*. Leningrad, 1988. (in Russian).
- Snytko I. O. *Davnohretski nekropoli khory Olvii VI–III st. do n. e.* Kyiv, 2015. (in Ukrainian).
- Sorokina N. P., Sudarev N. Y. “Oruzhiye iz nekropolia Кер”. *Drevnosti Bospora* 5 (2002): 234–240. (in Russian).
- Sudarev N. Y. “K voprosu ob etnicheskoi prinadlezhnosti pogrebeniy s oruzhiem iz bosporskikh nekropolei VI–III vv. do n. e.”. *Bosporskie chteniya VI* (2005): 275–283. (in Russian).

- 36 ISSN 2078–6093. Археологічні дослідження Львівського університету. 2018. Випуск 22
- Terpylovskiy R., Zharov H. “Mutynskiy mohylnyk”. *Naukovi studii* 7 (2014): 159–172. (in Ukrainian).
- Chernenko E. V. “Nozhny grecheskogo mecha iz Olvii”. *Skify i sarmaty*. Kiev, 1977. 120–127. (in Russian).
- Chernenko E. V. “O vliyaniy voennogo dela skifov na voennoe delo antichnykh koloniy Severnogo Prichernomoria”. *Problemy grecheskoi kolonizatsii Severnogo i Vostochnogo Prichernomoria*. Tbilisi, 1979. 185–186. (in Russian).
- Chernenko E. V. “Detal nozhen ksifosa iz Olvii”. *Antichnaia kultura Severnogo Prichernomoria*. Kiev, 1984. 174–178. (in Russian).
- Chernenko E. V. “Oruzhiye Olvii VI–V vv. do n. e.”. *Problemy issledovania Olvii. Tezisy dokladov seminara*. Parutino, 1985. 81–82. (in Russian).
- Chernenko E. V. “Vooruzhenie”. *Arkheologia Ukrainskoi SSR v 3-kh tomakh, t. 2*. Kiev, 1986. 498–504. (in Russian).
- Chernenko E. V., Leipunskaya N. A. “Zheleznyi shlem iz Olvii”. *Olvia ta antychnyi svit*. Kyiv, 2001. 142–143. (in Russian).
- Shaub I. Yu. *Mif, kult, ritual v Severnom Prichernomorie (VII–IV vv. do n. e.)*. Sankt-Peterburg, 2007. (in Russian).
- Shelekhon O. V. “Khronolohiia mechiv ta kyndzhaliv Skifskoho Lisostepu”. *Naukovi studii* 9 (2016): 213–234. (in Ukrainian).
- Yailenko V. P. *Grecheskaya kolonizatsiya VII–III vv. do n. e.* Moskva, 1982. (in Russian).
- Yailenko V. P. *Ocherki etnicheskoy, politicheskoy i kulturnoy istorii Skifii*. Moskva, 2013. (in Russian).
- Yailenko V. P. *Istoriya i epigrafika Olvii, Hersonesa i Bospora*. Moskva, 2017. (in Russian).
- Anderson J. K. “Hoplite Weapons and Offensive Arms”. *Hoplites: The Classical Greek Battle Experience*. London-New York, 1991. 15–38. (in English).
- Bujskikh S. B. “The Armament of Greek Colonists in the Lower Bug Region in the 6th – 5th cents BC”. *European Association of Archaeologists, 5th Annual Meeting*. Bournemouth, 1999. 149–150. (in English).
- Bujskich S. B. “Kap Bejkuš – Kap des Achilleus: eine Kultstätte des göttlichen Heros im Mündungsgebiet des Bug”. *Internationale Archäologie*. 94 (2006): 111–153. (in German).
- Gamber O. *Waffe und Rüstung Eurasien. Frühzeit und Antike*. Braunschweig, 1978. (in German).
- Hagemann A. *Griechische Panzerung. Teil I: Metallharnisch*. Leipzig-Berlin, 1919. (in German).
- Johansen K. F. *The Iliad in Early Greek Art*. Copenhagen, 1967. (in English).
- King C. K. *Achilles*. Berkeley-Los Angeles-London, 1987. (in English).
- Kukahn E. *Der griechische Helm*. Marburg-Lahn, 1936. (in German).

Kunze E. *Archaische Schildbänder*. Berlin, 1950. (in German).

Kurtz W. S. “Sobre el origin de la falcata”. *Internationale Archäologie* 1 (1991): 201–224. (in Spanish).

Palmer H. *Greek Gods & Heroes*. Boston, 1962. (in English).

Parovič-Pešikan M. “Grčka mahajra i problem krivih mačeva”. *Godišnjak Akademija Nauka i Umetnosti Bosne i Hercegovine XX* (1982): 25–51. (in Serbian).

Pflug H. “Korinthische Helme”. *Antike Helme*. Mainz, 1988. 65–106. (in German).

Rusyaeva A. S., Nazarov V. V. “A Shield Fragment from Olbia”. *Ancient Civilizations from Scythia to Siberia, vol. II*. Leiden-New York, 1995. 251–260. (in English).

Snodgrass A. M. *Arms and Armor of the Greeks*. Baltimore-London, 1999. (in English).

Woodford S. *The Trojan War in Ancient Art*. London, 1993. (in English).

Стаття: надійшла до редакції 20.05.2019
прийнята до друку 16.08.2019

THE GREEK AND SCYTHIAN WEAPONS IN OLBIA PANOPLY IN VI–V CENTURIES BC (THE ISSUE OF USAGE)

Sergiy BUYSKYKH

The usage of Greek and Roman weapons from the ancient sites of the Lower Bug region (VI–V centuries BC) is the central research point of this article. The author's main argument is that in the circumstances of battle Greek colonists used the Greek weapon, familiar for them since their living in a metropolis. To prove this argument, the author analyses the number of unique graffiti depicting warriors in the armour of Greek hoplites with some elements of Greek panoply. For the sake of comparison, the findings of the Greek weapons from Berezan and Olbia are also analyzed. Unlike the Greek weapons found on the territory of settlements, the weapons of Scythian types derive from the necropolises of those sites. The Greek colonists used the Scythian armament only in funeral rite, giving an apotropaic meaning to the alien weapons as defending both living and dead from the souls of their enemies.

Keywords: Greek colonization, the Lower Bug Region, Olbia, Greek weapons, Scythian weapons